

Az egyetemi újságíró

Egy Ady-cikk visszhangjáról

A mostani Ady-évfordulón lapunk *Hagyomány*-rovatában megjelent korábbi cikkünkhez (*Kilencven éve született Ady Endre. A költő és a Kolozsvári Egyetemi Lapok*, Szegedi Egyetem 1967. 19.) kapcsolódva az egykori debreceni jogász emléket idézzük a Debreceni Főiskolai Lapokban 70 évvel ezelőtt, 1899 január 20-án megjelent *A budapesti „Egyetemi-kör”* c. írása kapcsán. (Ld. *Ady Endre: Összes prózai művei*, Bp. 1953. 72-73. l.)

A költő életének debreceni szakaszát Kardos László, Ady Lajos, s nyomukban Bóka László feltárta már a legapróbb részletekig, a prózai művek kritikai kiadásával pedig a lapokban rejtőző írások is könnyen hozzáférhetővé váltak. A haladó diákmozgalmakkal foglalkozó Tömör Mária egy régebbi jubileum alkalmával tett közzé e korszakot is érintő alapos tanulmányt (*Az egyetemi hallgató Ady Endre és az egyetemi hallgatók*, Irodalomtörténeti Közlemények 61. évf. [1957.] 4. sz. 337-347. l.). Ilyen előzmények után talán túlzásnak tűnhet, hogy egyetlen cikk visszhangját vizsgálva a szerkesztői kérdésnek megfelelően „valami eredeti” próbálunk még mondani a főiskolás Adyról. Ezzel kapcsolatban előljáróban csak arra az eddig kevés figyelemre méltított körülményre utalunk, hogy a kérdéses cikk *Ady Endre első olyan írása, amely — egyetemisták és főiskolások körében — országos vihart váltott ki*, bár egészen természetes az is, hogy az Ady név ekkor még nem azt jelentette amit néhány évvel később. Az erőteljes visszhangról — valószínűleg a Debreceni Főiskolai Lapok (DFL) reakciói nyomán — Kardos László is említést tesz *A huszonegy éves Ady* (Gyoma, 1921.), a kis könyvében (39. l.), a kritikai kiadás jegyzeteiben a Komáromy Zoltán és Sipos Béla által írt vitacikkekre is találunk utalást, mindkét esetben elmaradt azonban a teljes anyag feltárása.

Mint ismeretes Ady Endre két tanévben (1896-97., 1898-99.) volt a debreceni Református Kollégium keretei között működő főiskolai jellegű jogakadémia hallgatója. Tanulmányai nem túlságosan kötötték le figyelmét, bár azt sem lehet mondani, hogy egyáltalán nem érdekelték volna a jogi stúdiumok, hiszen első alapvizsgáit mégiscsak sikkerrel tette le, s még váradi újságírókodása idején is foglalkoztatta a továbbtanulás gondolata. Második debreceni tanévében a joghallgatók legaktívabb csoportjába tartozott. 1898 őszén főmunkatársként így került fel neve a Magyar Önképző Társulat kéthetenként megjelenő lapja, a Debreceni Főiskolai Lapok címlapjára. A Sipos Béla nevű jogász barátja szerkesztésében megjelenő lap hasábjain több vers és prózai írása látott napvilágot.

A fentebb jelzett cikk nem minden előzmény nélkül. A század végén megújuló viták zajlottak a magyar diákpolitikusok körében a „nagy” (országos) és a „kis” (diák-) politika kérdéseiről. E viták közepette bontakozott ki az ország „első egyetemén” működő budapesti Egyetemi Kör és a vidéki egyetemi, főiskolai szervezetek közötti éles ellentét, amelynek elmérgesedéséhez a Tömör Mária által megállapított kétségtelen osztályalapok (t. i. a vidéki felsőoktatási intézmények hallgatói általában a társadalom alacsonyabb helyzetű osztályaiból, rétegeiből kerültek ki) mellett sok személyes körülmény is közrehatott. S ha a vidékiek kénytelen-kelletlen el is ismerték a budapesti Egyetemi Kör „vezérszerpét”, állandóan bírálták tevékenységét. E bíráló szellem a nagyműtű kálmánista főiskola diákvezetői között különösen éles volt. Az Ady-cikk közvetlen előzményére figyelemmel néhány példát említünk ezzel kapcsolatban. Konrád Ernő a Debreceni Főiskolai Lapok 1897. február 7-i számában kifogásolta, hogy a budapestiek nem munkálkodnak kellően az Országos Magyar Diák Szövetség ügyében (*A budapesti „Egyetemi-kör”-ről*). Sipos Béla egy év múltán szót emelt a magyar diákság hivatalos lapjaként is szereplő Egyetemi Lapok (EL) néppártiságá és antiszemizmusa ellen (*Válasz Gramling Kornél úrnak*, DFL 1898. márc. 10.).

A debreceniek pár hónappal később még élesebben elhatárolták magukat a reakciós budapesti vezetőkől. „Nyíltan beszélünk — írja cikk anonim szerzője —. Soha sem volt kedvünkben a zsidó kérdés bolygatása. Szerencsétlennek az ifjúsági élet üdvére nézve veszedelmesnek tartjuk azt a hajszát, amelyben a macak előléte és a fajgyűlölet az ostor. A komoly munkától eltékozoltak véljük azt az időt, melyet vallásfelekezeti sűrűlódásokra fordítanak a pesti intéző körök és pártok... Az ország első akadémiáján és a vidéki főiskolákban mindenütt nyoma sincs a vallásfelekezeti és népfajküldelemeknek, mert a viszonyok sem alkalmazzák ilyen mérgezőkésű tenyésztésre... Így aztán nem is mérlegelhetjük... azokat az okokat, melyeket a pesti zsidó-ütők álláspontra helyeztek a pesti körök”. (K. [Konrád Ernő? Kun Béla?]: *Barátj szö az Egyetemi Lapokhoz*, DFL 1898. máj. 10.)

A következők tanévben megszünt az antiszemita hullám a pesti egyetemen is, mert egy új párt, a szociális és kulturális ígéretekkel fellépő, a dzensztrális és nagypolgári származású egyetemi ifjakat egyaránt tömörítő reformpárt került az Egyetemi Kör élére. (Vö. Tömör Mária. 341. l.) A változást a Debreceni Főiskolai Lapok úgy értékelte, hogy az „új korszakot nyit a ma-

gyar [egyetemi és főiskolai] ifjúságnak, a haladás korszakát”. „A pesti egyetemi ifjúságot — írta a cikkíró — nem szégyelljük immár vezetőnknek vallani, mivel a vidék meleg szívdobbanással ölelkezik, s a pesti Egyetemi Lapokat hajlandók vagyunk a magyar diákság lapjának mind jobban-jobban elismerni” (Kun Béla: *Helyzetünk*, DFL 1898. okt. 31.). (Itt jegezzük meg, hogy e cikk szerzője, aki Adynak jóbarátja volt, a későbbi hódmezővásárhelyi képviselővel azonos. Ezt az azonosítási lehetőséget egy korábbi cikkünkben [Kun Béla? Szegedi Egyetem 1966: 16.] egy félrevezető lexikon-adat alapján zártuk ki.)

Kun Béla cikke elhamarkodott volt. A budapesti diákvezetők — a hivatalos politika hullámzásait követve — nemsokára újra kezdték a vidékiek által értetlenül fogadott „nagypolitikát”. 1898 decemberében az Egyetemi Kör válságba jutott. A lemondott Szeményei Kornél helyett Ludvig Rezső vette át az elnöki posztot, aki nyomában körvonalazta is elképzeléseit. Cikkje szerint „semmi sem látszik egyelőre fontosabbnak és szükségesebbnek, mint a kör belső szervezetének gyökeres reformálása, s a kör teljes pangásának indult társadalmi életének fellendítése... Kellemsé, kedvencé akarjuk tenni minden egyetemi hallgató részére a kört, amely eddig rendszeresen csak egy klikknek volt tartózkodóhelye... A már megkezdett tea-estélyekben a társadalmi élet fejlesztésének igen helyes módját látom”. (*Program*, EL 1899. jan. 1.) A kör alapszabályai — mint általában minden egyesületé — tiltották a politizálást, de a vezetők a költségvetési exlex idején nem vették ezt figyelembe. A rektor utasítását nem voltak hajlandók kifüggeszteni, így végül is annak rendje-módja szerint 1899. január 7-én az illetékes szervek bezárták az Egyetemi Kör helyiségeit. (Vö. Ludvig Rezső: *Az Egyetemi-kör felfüggesztése* EL 1899. febr. 1.)

A kör felfüggesztése felháborította a debreceni jogászokat, akik az eseményekért joggal hibáztatták a „nagy politikát” űző budapesti társait. Véleményüket Ady Endre fejezte ki a Debreceni Főiskolai Lapok 1899. január 20-i számában megjelent, fentebb már említett írásában. Az éles fogalmazású cikk az előzményeknél megismert gondolatokhoz mozdul. Felelőssé teszi a kör vezetőit, mert „elpolitizálták” az „Országos diák-szövetséget”, és semmit sem valósítottak meg a reformpárt diákpolitikai ígéreteiből (diák-konzulátus, egyetemi otthon, menzafelújítás, puszta-szeri emlék), csupán a zsidóverést szüntették meg. Gúnyos hangon szól a „tea-estélyek”-ről, amelyekben szerinte teljesen kimerül a budapesti elnök programja. „Mi eredményt akarunk, nem parádét. Haldást és nem politikát. Munkálkodást és nem barátságos „tea-estélyeket” — vágja a kör vezetőjének a szemébe. Figyelemre méltó, hogy a vidéki főiskolások Ady miatt száll szembe a „nagypolitiká” ellenzéki pártjainak segédcapatává szegődött egyetemi kör vezetőikkel: „Mi itt lenn nem politizálunk, mégis van missiónk. Az ideál nem mindig politikai elv, s a politika egyik formájában sem ideális”. Az általunk kiemelt idézet-rész arra utal, hogy Ady tulajdonképpen nem politikamentességet hirdet, hanem a korabeli képviselőház meddő közjogi harcokba fulladt pártjaitól kívánta óvni diáktársait.

Az Egyetemi Lapok 1899 február 1-i számában ketten is foglalkoztak Ady cikkével. Siklóssy László *Egy-ről-másról* c. glosszájában megvédte a tea-estélyeket, amelyeket a kör hathatós fejlesztési formáinak tekintett. (Adatái szerint ugyanis az 500 hallgató közül csak 500 volt tagja a körnek.) Hosszan idéz az Ady-cikkből — mint mondja — „egy költői alakzatoktól hemzsegő, balladaszerűen drámai részlet”-et. Komáromy Zoltán *Nyílt levél Ady Endre Úrhoz!* c. cikkében Ady objektivitását hiányolta. Szemére vetette, hogy a napilapokból vette értesüléseit, amelyek „sok tekintetben nem felelnek meg a valóságnak”. A cikkíró tagadta, hogy a pesti egyetemi ifjúság valamelyik párt szolgálatában állott volna, az ex-lex állapot elleni tiltakozásával csupán „törvénytiszteletének akart kifejezést adni”. Végül azt hozta fel Ady ellen, hogy „egyáltalán nem ismerős a budapesti egyetemi ifjúság életével, egyáltalán nem tudja, mit is tett a Reform-párt”.

Nem sokkal később Gergely György, a kolozsvári Egyetemi Kör elnöke is beleszólt a vitába (G. Gy.: *Lapszemle*, Kolozsvári Egyetemi Lapok 1899. febr. 5.). „Igazán sajnáljuk — írja —, hogy az egész ország irányadó ifjúsági köréi között az idén eddig fennállott összhangot oly megfontolatlanul bontja meg Ady Endre, a »Budapesti Egyetemi Kör« ezidei vezetőségét gúnyval mérgezett tollal támadva meg. Sajnos mindegyre fel-felmerül az ifjúsági sajtóban ez a különös stílus a maga rövid sententiosus mondataival, amelyek külsőleg irodalmi szépségeket kölcsönöznek, de amelyek mindig a szenvedély szülöttei, s szenvedélyeket keltenek... De kérve kérjük a szerkesztőt, törölje ki lapjából az epével írt sorokat! Pusztít az csak, soha sem gyógyít!” Gergely ezután vállveregető módon megállapítja: „Ady barátunk jól ír, s a megfigyelt tényekből jól következtet. De megfigyelésében felületese, egyoldalú és régebbi dolgokról, természetesen, nincs tájékozva”. Védelmezi Ludwigit, aki programjában megtartotta a korábbi reformterveket, amelyeknek valamikor ő volt a megszervezője, s tett is valamit azok megvalósításáért. Végül így zárja e cikkre vonatkozó megjegyzéseit: „A budapestiek úgy is megfelelnek majd magukért. Szeretnők, ha háború nem lenne belőle Reméljük Ady úr maga is meg fogja bánni hirtelenkedését”.

A vita ezután lobbant csak fel igazán.

Sipos Béla felelős szerkesztő már korábban védelembe vette Adyt, de cikkét (*A budapesti „Egyetemi-kör”*, DFL 1899. jan. 25.), amely az eredetivel azonos gondolatokat fejez ki, az első reflexiók szerzői még nem vehették figyelembe. Neki és a kolozsvári diákvezetőnek Wolfner Pál válaszolt az Egyetemi Lapok 1899. február 15-i számában (*Két levél*). Látszólag vallott szándékával ellentétben fölénykedve oktatta ki a debreceni szerkesztőt. Bizonygatja, hogy a körben „csupán néhány egyetemi polgár beszélgetett a politikai helyzetről”, így a rektor alaptalanul sértette meg a kör autonómiáját, a munkátlanossággal vádolt vezetők védelmére pedig az Általános Egyetemi Segítő Egylet létrehozását és a BEAC életrehozását hozza fel. A nyílt levelek szerzője a vitában a haladó diákpolitikáért sokat tett kolozsvári Gergely Györgyöt hívja tanúul, s egyszersmind döntőbírául is.

A Debreceni Főiskolai Lapok 1899. február 25-i számában többen is foglalkoztak az ügyvel. Sipos Béla szerkesztő nyílt levélben (*Válasz Wolfner Pál úrnak*) sajnálja, hogy mind Budapestről, mind Kolozsvárról „keserű, igaztalan válasz jött”. Kétségséges, hogy a reformpárti vezetőség a magyar diákság vezetésére jogosult volna. Mohácsy János, a Reformpárt c. cikkében azonnali lemondásra szólítja fel az Egyetemi Kör vezetőit, mert azok „szereplési viselkedéséből veszélyeztetik és aláássák az ifjúság tekintélyét”. Ady *Fővárosi modor* c. rövid válaszában, amely egyébként utolsó cikke a lapban, sértődötten utasítja el az ellene irányuló támadásokat. Írásának utolsó mondatát idézzük: „A »fővárosi modor«-ból leckét venni nem akarok, egyéb okom pedig válaszolni nincs, mert az Egyetemi Lapok nem cáfoltak, hanem sértegettek”. (Ld. AEÖPM I. 96-97. l.) E szám *Lapszemle* rovatában Sipos Béla válaszolt Gergely Györgynek, aki szerinte védősoraiban nem mond mást, „minthogy a vád erős, az Egyetemi kör vezetői nem érdemlik meg”. Az Ady-cikk közlésének indokul ismét az Országos Magyar Diák Szövetség „elpolitizálását” hozza fel. „Addig míg valami eredménye nem lesz felszólalásuknak — fejezi be válaszázt — a becsületes és tisztességes intenciójú támadásokkal nem fogunk felhagyni.”

Ilyen nagy összezördülés hallatára a sárospataki jogászok sem maradhettek vesztet. A Sárospataki Ifjúsági Közlöny 1899. márciusi számában Gyarmathy József védte meg a pesti vezetőket (Gy. J.: *A budapesti „Egyetemi Kör” kérdéséhez — A debreceni támadásokra*). Hasonló szellemben nyilatkozott ifj. Zsoldos Benő is, aki szerint a debreceniek rossz időpontot választottak a központ elleni támadásra, s ezért az „egyetemes diákság közvéleménye elféli őket”.

A budapestiek által döntőbíróul felkért Gergely György a Kolozsvári Egyetemi Lapok 1899. március 5-i számában hatoldalal cikkben foglalta össze a polémiát (*Budapest—Debrecen harca*). Diákvezetői múltjára s korábbi kritikák magatartására hivatkozva jelenti ki, hogy „a debreceni támadás helytelen volt”. Részletesen foglalkozik a budapesti reformpárti vezetőség tevékenységével (a pénzügyek rendezése, a tudományi szakosztályok fellendítése, az ún. University extension megvalósítása a budapesti külvárosokban, matiné szervezése), majd a diákszövetség megvalósításának nehézségét érinti. Megállapítja, hogy a kör vezetőinek makacs ellenállása a politizálást tiltó rektori leirat kifüggesztésével szemben indokolt volt, mert különben az utonóm testület életébe való beavatkozásra teremtettek volna „kényelmes praecedenset”. Gergely ezután a debreceni cikkek cáfolatával foglalkozik. Ady esetében különösen arra ügyel, hogy a diákpolitikával kapcsolatos kifogások jogosultságát bizonyítsa. Azt is meg tudjuk a cikkből, hogy a debreceni támadás alapjaiban rendítette meg a budapesti egyetemi Reformpártot. „A bpesti E. Körben lappangó titkos frakciók erőre bátorodtak a biztatástól, a vezetők pedig elkedvetlenedtek a csipkedések miatt.” „Ludwig Danton barátunk bátran megjósolhatja a debreceni Robespiereknek, — hangzik a patetikus befejezés —, hogy a lenyakaztatásban követni fogják őt, hacsak idejekorán meg nem szöknek, mint annyian mások!”

A kolozsvári támogatás a pesti vezetőket felháborította ([Siklóssy László]: *Budapest—Debrecen—Kolozsvár*, EL 1899. ápr. 10.), a debreceniek azonban ez egyáltalán nem befolyásolta. Ezúttal Makai Aladár adta meg nevükben is a választ, aki „úgy Kolozsvár atyáskodó, mint Patak gúnyos és nevétség szürkálódásait” visszautasította). Az *Egyetemi-kör kérdéséhez*, DFL 1899. ápr. 15.). A Debreceni Főiskolai Lapok e számából tudjuk meg azt is, hogy mik voltak azok a Gergely által említett „lappangó titkos frakciók”. Makai Aladár egy másik cikkében (*Reformmozgalom a budapesti egyetemen*) mint ezen 100-150 főnyi baloldali diákcsoport titkára bejelentette a Radikális Egyetemi Ifjak Pártjának megalakulását. Ezt a Debreceni Főiskolai Lapok örömmel vette tudomásul, hiszen benne az Ady-cikk által kiváltott vihar pozitív eredményét látta. (Az egyetemi radikális pártról ld. Tömör Mária. 344. l.) Az egyetemi hallgatók csoportjai közötti vita továbbfolytatódott. Abban, hogy e küzdelmet Ady a haladás oldaláról később is figyelemmel kísérte, jelentősége lehet ezen első diákpolitikai cikkéhez kapcsolódó országos vitának is.

RUSZOLY JÓZSEF

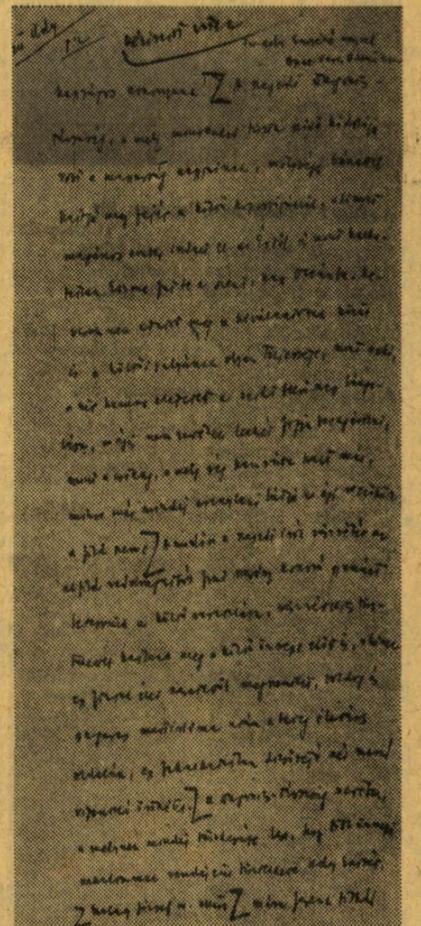
Móra Ferenc Adyról

Részvétnyilváníítás Ady özvegyének

AZ ELMÚLT ÉVBEN, a Dugonics-évfordulóra készülődve, a Dugonics Társaság iratai között találtam az alább közölt Móra levelet a Csongrád megyei t. sz. (Szegedi) Levéltárban. Különösebb kommentálást a levél tartalma Ady halálának évfordulója időszakában nem kíván. Fellapozhatnánk ugyan a Móra-sorozatot és a Szegedi Naplót, mit írt Móra korábban Ady Endréről, kereshetnénk honnan támadhattak fenntartásai, amelyeket e levéllel körülbéli egyidőben írt nekrológban már nem hallgat el; a kiváncsiságunk nem járna újabb eredménnyel, hiszen Péter László két írásában is körültekintő pontossággal tárta fel Ady és Móra, Ady és Szeged kapcsolatát.

Elsősorban Péter László írásaiból, s a Dugonics Társaság évkönyveiből deríthető ki, hogy Ady nem sokszor járt Szegeden. Először 1905. február 26-án szerepelt a Dugonics Társaság felolvasó estjén (a közönség egyértelmű zajos tetszésnyilvánítással ünnepelte), majd több meghívást elhárítva, egy „bűnös” forradalmi verse — Rohanunk a forradalomba — miatti szegedi „pörbe hívást” is elutasítva, csak 1917-ben mutatja meg magát a szegedi közönség előtt, hogy lerója kegyeletét Tömörkény emléke előtt, hogy helyreigazítson egy korábbi cikkéből támadt félreértést.

AZ A MÓRA FERENC, aki az Ady halála körüli években elég gyenge versekkel is jelentkezik, még nem találta meg igazi önmagát, saját tehetsége határait, s miközben a publicisztika műfajában „költői” munkásságával feleselve már Ady szemléletéhez közelít, letagadhatatlan szemérmességgel, a korábbi viták, fenntartások ellenére is elfogulatlan tisztánlátással mérte fel egyetlen mondatban Ady költői pályáját: „Keveseknek adatott meg a kiválasztottak közül is a költői pályának olyan Teljessége, mint neki...” Ez a gondolat jöllehet, nem irodalomtörténetstől származik, tömör irodalomtörténeti méltatásnak is beillene.

Móra részvétlevelének fotokópiaja

Üdv. Ady Endréné 4/1919. L. 23.
Bpest. Veres Pálné u.
Nagyságos Asszonyunk!
A szegedi Dugonics-társaság, amely mindenkor tisztá szívű hódolója volt a magyarság nagyjainak, mélyeségs bánattal hajta meg fejét a költő koporsójánál, aki mint magános ember indult el az Ertől, és mint halhatatlan Eszme, fut be a szent, nagy Óceánba. Keveseknek adatott meg a kiválasztottak közül is a költői pályának olyan Teljessége, mint neki, akit korán elégetett a saját belső nagy lángolója, mégis nemzetünk lelkét fogja besugározni, mint a csillag, amely rég hamvába hullt már, mikor még mindig aranylánglászik az égi mezőkön a föld szemé.
Amidőn a szegedi írók részvétét az alföld vadvirágaiól font szerény koszorú gyanánt letesszük a költő ravatalára, részvétteljes tisztelettel hajlunk meg a költő özvegye előtt is, akinek egy fiatal élet szerzetűl megszentelt, boldog és sugaras mártírumsa után a beteg élettárs oldalán, egy fakultatlan dicsőségű bérr marad vizsgálató örökűl.
A Dugonics-társaság nevében, amelynek mindig büszkesége lesz, hogy több ünnepi alkalommal vendégül tisztelhetette Ady Endrét.
Szalai József úv. elnök
Móra Ferenc titkár

FAZEKAS ISTVÁN